

Στο φαύλο κύκλο της συρρίκνωσης και της απαξίωσης: Η περίπτωση των ΕΑΣ τυπικό δείγμα της πορείας μααρασμού του δημόσιου βιομηχανικού τομέα

του Χρήστου Βαλλιάνου

Η πορεία των Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων (ΕΑΣ), της εταιρείας που προέκυψε το 2003 από τη συνένωση δύο βασικών κρατικών επιχειρήσεων του τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, της ΕΒΟ και της ΠΥΡΚΑΛ, αν τη δούμε ως συνέχεια της ιστορίας των δυο αυτών επιχειρήσεων στις δυο δεκαετίες που προηγήθηκαν της συνένωσης, αποτελεί, από πολλές απόψεις, τυπικό δείγμα της πορείας που ακολούθησαν πολλές, αν όχι οι περισσότερες βιομηχανικές επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα από την ακμή στην κρίση, την οικονομική ασφυξία, το μααρασμό και, για πολλές απ' αυτές, την τελική έκλειψη από το χάρτη. Δεν μιλάμε μόνο για τις κρατικές επιχειρήσεις του συνόλου του κλάδου της αμυντικής βιομηχανίας (όπου ανήκουν η ΕΑΒ, και η υπό εκκαθάριση πλέον, ΕΛΒΟ), αλλά και μια σειρά άλλους κλάδους: το ναυπηγοεπισκευαστικό, τα μεταλλωρυχεία, την παραγωγή λιπασμάτων, αλλά και μεμονωμένες δημόσιες επιχειρήσεις, όπως η Ολυμπιακή, η Βιομηχανία ζάχαρης, κ.ά.

Είναι λοιπόν τυπικό δείγμα, κατ' αρχήν, από την άποψη της κρατικής διαχείρισης: Τα ΕΑΣ, όπως και οι συνιστώσες επιχειρήσεις αποτέλεσαν πάντα, για όλες τις κυβερνήσεις της 35ετίας 1980 – 2014 ένα προσφιλή χώρο εξυπηρέτησης πελατειακών αντιλήψεων σύμφωνα με τις οποίες το κράτος και οι δημόσιες υπηρεσίες αποτελούν λεία στα χέρια του εκάστοτε κυβερνητικού κόμματος. Από τα πρώτα βήματα της ΕΒΟ και της «κοινωνικοποιημένης» ΠΥΡΚΑΛ, ο διορισμός των διοικήσεων των εταιρειών γινόταν πάντα από τον κύκλο των έμπιστων κομματικών φίλων του εκάστοτε εποπτεύοντος υπουργού Άμυνας, που βέβαια ήταν πάντα άσχετοι με το αντικείμενο. Η θητεία των διοικήσεων αυτών, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, δεν ξεπερνούσε ποτέ το διάστημα της θητείας των αντίστοιχων υπουργών Άμυνας, με αποτέλεσμα να είναι πρακτικά αδύνατη η χάραξη της οποιασδήποτε μακρόπνοης στρατηγικής για τις εταιρείες, τόσο πριν όσο και μετά την ενοποίηση. Η ψήφιση του νόμου που προέβλεπε την έγκριση της προτεινόμενης διοίκησης μιας δημόσιας επιχείρησης από την αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή δεν επηρέασε στο ελάχιστο αυτή την πάγια πρακτική, αφού οι επιτροπές αυτές λειτούργησαν καθαρά διεκπεραιωτικά και ούτε μια φορά δεν αμφισβήτησαν τις επιλογές των αρμόδιων Υπουργών. Εννοείται ότι η λογική της προώθησης των «ημετέρων» και του παροπλισμού των ευνοημένων μιας προηγούμενης περιόδου στο «ψυγείο» (κατά την εταιρική αργκό), πρυτάνευε όχι μόνο στο διορισμό της διοίκησης, αλλά σε όλη την κλίμακα της ιεραρχίας, διαπαιδαγωγώντας συνειδήσεις στη λογική της συναλλαγής.

Από την άλλη μεριά, (χωρίς βέβαια να εξισώνονται οι ευθύνες του με αυτές της διοίκησης), το συνδικαλιστικό κίνημα των εργαζόμενων στα ΕΑΣ είχε όλες τις παθογένειες που χαρακτήρισαν το συνδικαλιστικό κίνημα των ΔΕΚΟ ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Στις διοικήσεις των εργοστασιακών σωματείων των ΕΑΣ αναδεικνύονταν κατά κανόνα συνδικαλιστές που διατηρούσαν καλές σχέσεις με τη διοίκηση της εταιρείας (χάρη κυρίως στην κοινή πασοκική μήτρα από την οποία προέρχονταν αμφότερες), διοικήσεις που αναπαράγονταν χάρη στις σχέσεις διαπροσωπικής συναλλαγής που καλλιεργούσαν με ένα μεγάλο μέρος των εργαζόμενων. Αυτός είναι ο κυριότερος λόγος για τον οποίο τα σωματεία

των εργαζόμενων όχι μόνο δεν όρθωσαν φραγμό στο στυλ διοίκησης της εταιρείας που βασιζόταν σε αυθαιρεσίες και την αδιαφάνεια, όχι μόνο δεν έπαιξαν το ρόλο του εγγυητή και προασπιστή της δημοκρατίας και της δημόσιας λογοδοσίας σ' ένα χώρο δουλειάς όπου το «δημόσιο» είχε πλέον μόνο τυπικό χαρακτήρα, αλλά και πολλές φορές λειτουργούσαν επικουρικά στην εμπέδωση του καθεστώτος της αδιαφάνειας και των πελατειακών σχέσεων, αφού συμμετείχαν σε τέτοιες μεθοδεύσεις συνεργαζόμενα με τη διοίκηση της εταιρείας, σε μια σχέση άτυπης συνδιοίκησης που σαφώς αποτελεί ευτελίζει και ακυρώνει κάθε έννοια συνδικαλισμού¹.

Στις συνθήκες αυτές, δεν είναι καθόλου παράδοξο που ενώ η εταιρεία συρρικνωνόταν συνεχώς ήδη από την ίδρυσή της, με την προοδευτική έξοδο λόγω συνταξιοδότησης του ήδη γηρασμένου προσωπικού της, οι ζημιές συσσωρεύονταν συνεχώς, αφού ο όγκος των παραγγελιών συρρικνωνόταν πολύ πιο γρήγορα, ενώ και τα περιθώρια κέρδους, για πολλούς και διαφορετικούς λόγους (άνοιγμα του διεθνούς ανταγωνισμού, χαμηλή θέση στον διεθνή καταμερισμό εργασίας μέσω συμπαραγωγών, χαμηλό επίπεδο τεχνολογικών καινοτομιών, μη ορθολογική οργάνωση της παραγωγής, κ.ά.) μειώνονταν δραματικά. Το 2011 οι συσσωρευμένες οφειλές σε τράπεζες για δάνεια που είχαν συναφθεί τα προηγούμενα χρόνια με εγγύηση του ελληνικού δημοσίου ξεπερνούσαν το ένα δις ευρώ, ενώ και η απαξίωση της εταιρείας λόγω μη ανανέωσης κρίσιμου τεχνολογικού εξοπλισμού ή πλημμελούς συντήρησής του είχε φθάσει στο ιστορικά κατώτατο σημείο. Ο ετήσιος κύκλος εργασιών των ΕΑΣ είχε φτάσει στο ναδίρ των 25 εκ. ευρώ – ποσό τραγικό για μια εταιρεία με επενδεδυμένα κεφάλαια αξίας εκατοντάδων εκατομμυρίων, ενώ και οι εργαζόμενοι είχαν μειωθεί στους 1100, μειωμένοι κατά 4000 περίπου σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό την εποχή της ίδρυσης των ΕΑΣ. Η - ελέω συνθήκης Λισσαβώνας - απαγόρευση της κρατικής επιχορήγησης των ελλειμματικών κρατικών επιχειρήσεων από το δημόσιο προϋπολογισμό ήδη από το 2012 σήμανε την αρχή του τέλους για μια σειρά «κρατικοδίαιτες» δημόσιες επιχειρήσεις, μεταξύ αυτών και για τα ΕΑΣ.

Η απαγόρευση αυτή, που σήμανε και την αδυναμία συνέχισης της χρεωκοπημένης πλέον στρατηγικής της χρησιμοποίησης των δημόσιων επιχειρήσεων ως εργαλείο για την εξυπηρέτηση του πελατειακού κράτους, σήμανε ταυτόχρονα και μια πλήρη μεταστροφή του κυρίαρχου λόγου για το δημόσιο τομέα εν γένει. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα συκοφαντικά ρεπορτάζ των ιδιωτικών ΜΜΕ για τη «διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, τις προκλητικές αμοιβές των εργαζόμενων στις ΔΕΚΟ», κλπ, ήρθαν να προστεθούν οι υστερικές κραυγές υπουργών όπως του Λοβέρδο (αλλά όχι μόνον αυτού), που ανακάλυψαν ότι το δημόσιο έχει κατακλυστεί από ένα εκατομμύριο άχρηστους και τεμπέληδες υπαλλήλους, σε μια προσπάθεια να νομιμοποιήσουν πολιτικά τις άγριες περικοπές μισθών και τις απολύσεις.

Βεβαίως, είναι σαφές ότι όσοι εκμεταλλεύονται τα τραγικά προβλήματα της λειτουργίας του δημοσίου τομέα στα προηγούμενα χρόνια, για να στηλιτεύσουν την ίδια την ιδέα της ύπαρξης ενός δημοσίου τομέα – προαγωγού του δημοσίου συμφέροντος, κινούνται πάντα από κάθε άλλο παρά ευγενή κίνητρα, αφού στοχεύουν είτε στο να νομιμοποιήσουν τις μαζικές απολύσεις στο δημόσιο, όπως ο Γεωργιάδης, είτε να προωθήσουν συγκεκριμένα ιδιωτικά συμφέροντα, είτε και τα δυο, όπως ο Καρατζαφέρης.

Τους πρώτους μήνες του 2013 η Κυβέρνηση Σαμαρά προσανατολιζόταν στο κλείσιμο της επιχείρησης συνολικά - και των πέντε εργοστασίων της, προκρίνοντας αυτή τη «λύση» ως μοναδική απάντηση στο αδιέξοδο της χρηματοδοτικής ασφυξίας και την επίσχεση εργασίας των εργαζόμενων που διεκδικούσαν τα δεδουλευμένα τους. Τελικά, το λουκέτο στα ΕΑΣ αποσοβήθηκε χάρη στον παρατεταμένο και πρωτόγνωρο για τα δεδομένα του χώρου,

αγώνα των εργαζόμενων, αλλά και την εμφάνιση κάποιων απρόσμενων «συμμάχων» μέσα στο κυβερνητικό στρατόπεδο, όπως η Φ. Γεννηματά και ο Φ. Κρανιδιώτης, που για δικούς τους λόγους ο καθένας υποστήριξαν το αίτημα να μην κλείσει η εταιρεία.

Το μέλλον των ΕΑΣ συζητήθηκε σε ειδική συνεδρίαση του Γιούρογκρουπ το Δεκέμβριο του 2013, το οποίο συγκατατέθηκε σε μια εφ' άπαξ χρηματοδότηση της εταιρείας ύψους 25 εκατομμυρίων από το ελληνικό δημόσιο, με «αντάλλαγμα» το κλείσιμο δυο εκ των πέντε εργοστασίων της εταιρείας και τη μείωση του αριθμού των εργαζόμενων στη διάρκεια του επόμενου δωδεκάμηνου στους πεντακόσιους, μέσω ενός προγράμματος εθελούσιων αποχωρήσεων.

Για τους εργαζόμενους είναι λογικό ότι η εξέλιξη αυτή – η απομάκρυνση του φάσματος της απόλυσης, σε συνδυασμό με το ότι η εταιρεία κατέβαλε τελικά τις συσσωρευμένες απλήρωτες αποδοχές 5-7 μηνών, αποτέλεσε μια είδηση που ανακούφιζε έστω και προσωρινά και καλλιέργησε κάποιες ελπίδες για το μέλλον. Από την άλλη, είναι εξ ίσου εντυπωσιακό το γεγονός ότι η πλειοψηφία των συνδικαλιστών εμφανίστηκε να υπεραμύνεται ανεπιφύλακτα του «σχεδίου διάσωσης» πιστώνοντάς το μάλιστα στην αταλάντευτη στάση της Φ. Γεννηματά. Οι συνδικαλιστές αυτοί πανηγυρίζουν για τη διάσωση της εταιρείας, ενώ την ίδια στιγμή δεν υπάρχει κανένα συγκεκριμένο σχέδιο που να αποδεικνύει ότι η εταιρεία είναι βιώσιμη υπό την προϋπόθεση και μόνο της συρρίκνωσης του προσωπικού της κατά 40% και της εξ ίσου σοβαρής συρρίκνωσης του παραγωγικού της δυναμικού. Και βέβαια, το ότι το σχέδιο διάσωσης δεν περιλαμβάνει το επώδυνο μέτρο των απολύσεων δεν πρέπει να μας κάνει να παραβλέπουμε ότι με το σχέδιο αυτό χάνονται κάπου επί πλέον 300 θέσεις εργασίας, που, όπως έχει δείξει η εμπειρία, αν ήταν μια φορά δύσκολο να μην χαθούν, είναι πολλαπλάσια πιο δύσκολο να ξανακερδηθούν.

Σήμερα, με την ολοκλήρωση του προγράμματος των εθελούσιων αποχωρήσεων, φαίνεται πια ολοκάθαρα η γύμνια όσων κρατάνε τις τύχες της εταιρείας στα χέρια τους σε επίπεδο προτάσεων και σχεδιασμού για το μέλλον. Από το πρόγραμμα εθελουσίων επωφελήθηκαν κυρίως κάποια υψηλόβαθμα στελέχη που εγκατέλειψαν στο σκάφος στην κρισιμότερη στιγμή, ενώ με την άναρχη φυγή που δρομολογήθηκε, πολλά παραγωγικά τμήματα μένουν χωρίς στελέχωση και η τεχνογνωσία χάνεται ανεπιστρεπτί. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση πλήρους αποψίλωσης της εταιρείας από έμπειρους τεχνικούς, η διοίκηση αποφάσισε να προσφύγει στην ενοικίαση εργαζόμενων ή την ανάθεση ολόκληρων υπηρεσιών των εργοστασίων όπως πχ η συντήρηση του μηχανολογικού εξοπλισμού σε εξωτερικούς εργολάβους, εισάγοντας μ' αυτό τον τρόπο, την ιδιωτικοποίηση από το παράθυρο, και τις εργασιακές σχέσεις του μεσαίωνα από την κυρία είσοδο! Το θλιβερό μ' αυτή την υπόθεση είναι ότι οι γνωστοί συνδικαλιστές, αυτοί που αποδέχτηκαν χωρίς ενστάσεις το γνωστό σχέδιο διάσωσης, αυτοί που καλλιέργησαν τον εφησυχασμό σχετικά με τη βιωσιμότητα της εταιρείας, έρχονται τώρα στο όνομα του ρεαλισμού, να αποδεχτούν ακόμα και αυτά τα σενάρια απασχόλησης ενοικιαζόμενων, ως μια προσωρινή λύση. Ο εκπρόσωπος των εργαζόμενων στο ΔΣ της εταιρείας παραδέχτηκε ότι τάσσεται υπέρ αυτής της λύσης, με το επιχείρημα ότι «το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει να μάθει κάποιες στιγμές να κάνει κάποια βήματα πίσω προκειμένου να οργανώσει καλύτερα τις μελλοντικές του διεκδικήσεις». Αυτό βέβαια που αποκρύπτεται με μια τέτοιου τύπου φρασεολογία είναι ότι οι σημερινοί μισθωτοί εργαζόμενοι καλούνται να συναινέσουν σ' ένα σχέδιο που εισάγει μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους ίδιους τους εργαζόμενους, ενώ παράλληλα εισάγει αμοιβές εξαθλίωσης για τους επισφαλείς, γι' αυτούς που δεν έχουν λόγο και δικαίωμα γνώμης, με μοναδικό στόχο τη διάσωση της εταιρείας και των αμοιβών των «μόνιμων». Πέρα από την ιδιοτέλεια που υποκρύπτει μια τέτοια πρόταση, φαίνεται ότι, όσοι

την υποστηρίζουν εν αντιλαμβάνονται ότι η εισαγωγή σχέσεων επισφαλούς εργασίας στην εταιρεία είναι με κάθε βεβαιότητα, το πρώτο βήμα για τη γενίκευσή τους!

Μετά απ' όλα αυτά, μπορούμε να πούμε ότι τα πάντα έχουν κριθεί, ότι η εταιρεία έχει εισέλθει σ' ένα δρόμο χωρίς επιστροφή, που οδηγεί νομοτελειακά την απαξίωση, τον εκφυλισμό, και την τελική απονέκρωσή της, όπως έγινε με τα Ναυπηγεία, ή με το σύνολο σχεδόν των «κοινωνικοποιημένων» επιχειρήσεων του 1982; Η αλήθεια είναι ότι σήμερα πια, τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα, ότι έχει χαθεί πολύτιμος χρόνος, και οι πιέσεις στην κατεύθυνση του δραστικού περιορισμού της δραστηριότητας των ΕΑΣ με στόχο την κυριαρχία ενός γαλλογερμανικού τραστ ιδιωτικών συμφερόντων στο επίπεδο μιας υπό ενοποίηση ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, είναι ιδιαίτερα έντονες. Ωστόσο, το τέλος δεν είναι προδικασμένο. Πολλά θα κριθούν από τους αγώνες που έρχονται, και από την ικανότητα που θα δείξουν οι εργαζόμενοι να δουν τα συμφέροντά τους πέρα από την εξασφάλιση των ατομικών τους θέσεων και συμβάσεων εργασίας, και να αγωνιστούν συλλογικά γι' αυτά.

1 Παρ' όλα αυτά, θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε ότι ένα από τα εργοστασιακά σωματεία (αυτό του Αιγίου) και ο σύλλογος εργαζόμενων των κεντρικών γραφείων της εταιρείας κινήθηκαν πάντα και με συνέπεια στον αντίποδα αυτής της λογικής, μακριά από κάθε ιδέα συνδιαλλαγής με τη διοίκηση, διασώζοντας την τιμή του ταξικού συνδικαλιστικού κινήματος.